

DZIAŁANIA CENTRUM SPRAWIEDLIWOŚCI NAPRAWCZEJ NA ETAPIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

CEZARY KULESZA, DARIUSZ KUŻELEWSKI

Rozważania nad rolą, jakie może odegrać Centrum Sprawiedliwości Naprawczej (CSN) na wstępnym etapu procesu, są odnoszone w niniejszym opracowaniu do kpk. w kształcie nadanym mu przez wchodzącą w życie z dniem 1 lipca 2015 r. reformę kpk. i kk. dokonaną ustawami z dnia 27 września 2013 r. (Dz.U. poz. 1247) oraz z 20 lutego 2015 r. (Dz.U. poz. 396).

Przed przejściem do analizy procedur działania CSN w postępowaniu przygotowawczym wypada dokonać skrótowej analizy wstępnego etapu procesu i statusu prawnego podejrzanego.

Znowelizowany kpk. ogranicza zadania postępowania przygotowawczego określone w art. 297 § 1 pkt 5 kpk. do zebrania, zabezpieczenia i utrwalenia dowodów w zakresie niezbędnym do stwierdzenia zasadności wniesienia aktu oskarżenia albo innego zakończenia postępowania, jak również do przedstawienia wniosku o dopuszczenie tych dowodów i przeprowadzenie ich przed sądem. Ponadto nie jest już funkcją tego postępowania funkcja profilaktyczna, czyli dążenie do wyjaśnienia okoliczności, które sprzyjały popełnieniu przestępstwa. Dotychczasowa funkcja profilaktyczna w odniesieniu do osoby podejrzanego, jak się wydaje, może być w pewnym zakresie zastąpiona przez działalność diagnostyczną CSN.

W znowelizowanym kpk. utrzymano dwie formy postępowania przygotowawczego:

- 1) sformalizowane śledztwo, prowadzone zasadniczo przez prokuratora (z możliwością powierzenia go w całości lub w zakresie określonych czynności Policji – art. 311 § 1 i 2)

- 2) uproszczone w stosunku do śledztwa dochodzenie, którego prowadzenie pozostawiono w kompetencji Policji i innych nieprokuratorskich organów ścigania (art. 325a § 1 kpk.).

Należy jednak pamiętać, że „panem” postępowania przygotowawczego jest prokurator, gdyż sprawuje on nadzór nad tym postępowaniem w zakresie, w jakim sam go nie prowadzi (art. 326 § 1 kpk.).

Powyższy podział kompetencji pomiędzy prokuraturę i inne organy ścigania jest istotny z punktu widzenia CSN, gdyż określa krąg partnerów, z którymi będą kontaktować się przedstawiciele Centrum. Poza tym należy zwrócić uwagę na fakt, że samo postępowanie jest co do zasady tajne, zaś publiczne rozpowszechnianie bez zezwolenia wiadomości z postępowania przygotowawczego, zanim zostały ujawnione w postępowaniu sądowym, stanowi przestępstwo z art. 241 § 1 kk.

Wypada zauważyć, że działania CSN będą dotyczyły podejrzanych, a więc osób, którym w toku postępowania przedstawiono już zarzuty popełnienia przestępstwa. Warunkiem przedstawienia zarzutów określonej osobie zarówno w śledztwie, jak i w dochodzeniu jest wcześniejsze istnienie lub zebranie dowodów uzasadniających dostatecznie podejrzenie, że osoba taka popełniła zarzucany jej czyn (art. 313 § 1 kpk.). W związku z powyższym należy wskazać na definicje podejrzanego i oskarżonego (tego ostatniego w znaczeniu ścisłym i ogólnym) określone w art. 71 kpk. Zgodnie z § 1 tego przepisu, za podejrzanego uważa się osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów (w śledztwie), albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego (w dochodzeniu). Natomiast za oskarżonego w znaczeniu ścisłym uważa się osobę, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu, a także osobę, co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania. (art. 71 § 2 kpk.).

Z kolei art. 71 § 3 kpk. stanowi, że jeżeli kodeks ten używa w znaczeniu ogólnym określenia „oskarżony”, odpowiednie przepisy mają zastosowanie także do podejrzanego. Oznacza to, że takie zasady procesowe odnoszące się do oskarżonego w znaczeniu ogólnym, jak zasada domniemania niewinności (art. 5 kpk.) czy prawa do obrony (art. 6 kpk.), dotyczą także podejrzanego.

Prawidłowe określenie zasad kontaktów CSN z podejrzanymi wymaga więc uczynienia oczywistego dla prawników stwierdzenia, że mimo uzasadnionego podejrzenia, że określona osoba dopuściła się zarzucanego jej czynu, nadal w świetle prawa jest uważana za osobę niewinną, co rodzi także określone skutki w sferze jej praw i obowiązków procesowych. Konstytucyjna zasada domniemania niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji RP) jest regulowana dla potrzeb procesu karnego w art. 5 § 1 kpk. stanowiącym, że oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie

zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem. Zasada ta nakłada nie tylko określone obowiązki na organy procesowe, ale rodzi także skutki w sferze praw i obowiązków procesowych oskarżonego, zaś jej działanie wykracza również poza sferę procesu karnego, nakazując jej przestrzeganie np. w relacjach mediów ze spraw karnych, m.in. przez generalny zakaz ujawniania przed prawomocnym skazaniem tożsamości oskarżonego.

Wśród przepisów kpk. wypada wskazać na regułę *in dubio pro reo* nakazującą rozstrzygać nieusunięte w procesie wątpliwości na korzyść oskarżonego (art. 5 § 2 kpk.), brak obowiązku dowodzenia przez niego swej niewinności, niemożność wymagania od niego dostarczania dowodów na swoją niekorzyść (art. 74 § 2 kpk.), ścisłe określenie obowiązków w zakresie poddania się oględzinom, badaniom i pobraniu wydzielin organizmu (art. 74 § 2 – 4 kpk.) czy wreszcie przyznanie mu prawa do omowy składania wyjaśnień (art. 175 § 1 kpk.). W związku z powyższym wszelkie procedury związane z udziałem oskarżonego w praktykach z zakresu sprawiedliwości naprawczej powinny być dobrowolne i zapewniać mu anonimowość.

Poniżej została zaproponowana pewna sekwencja działań CSN na etapie postępowania przygotowawczego. Oczywiście nie zawsze zastosowanie wszystkich tych procedur będzie możliwe bądź uzasadnione (np. informowanie o uprawnieniach procesowych podejrzanych korzystających z pomocy obrońcy).

Krok 1: Umowa o współpracy

Przechodząc do analizy procedur CSN możliwych do przeprowadzenia na etapie postępowania przygotowawczego, należy zauważyć, że polskie prawo zasadniczo nie przewiduje udziału czynnika społecznego na tym etapie procesu, poza możliwością udzielania poręczenia społecznego. Dlatego też Centrum powinno zawrzeć z odpowiednim lokalnym organem Policji (komendantem miejskim, powiatowym bądź wojewódzkim) oraz prokuratorem okręgowym odpowiednią umowę o współpracy. Ze względu na brak wyraźnej podstawy prawnej do zawierania takich umów siłą rzeczy będą one miały charakter tzw. umów intencyjnych i trudno spodziewać się, aby Policja czy prokuratura przyjęły w nich na siebie konkretne zobowiązania wobec CSN.

Krok 2: Przekazanie zainteresowanym osobom informacji o usługach CSN

Wydaje się, że najłatwiejsze będzie nawiązanie współpracy w dziedzinie informowania przez organy ścigania podejrzanych bądź pokrzywdzonych (ofiar przestępstw) o działalności i zakresie usług Centrum. Do takiego wniosku uprawnia chociażby powszechna praktyka informowania przez Policję w trakcie przesłuchania pokrzywdzonych o organizacjach i instytucjach świadczących usługi na rzecz ofiar przestępstw. Jak wskazano wcześniej, kontakt CSN z określoną osobą będzie możliwy dopiero po przedstawieniu zarzutów i przesłuchaniu jej przez organ procesowy w charakterze

podejrzanego. Ze względu na zasadę dobrowolności ewentualnej współpracy podejrzanego z CSN, to właśnie jemu należałoby pozostawić inicjatywę kontaktu z Centrum. Wydaje się, że w obowiązującym stanie prawnym nie ma przeszkód, aby organ przesłuchujący podejrzanego przekazał mu pisemną informację o istnieniu CSN, celach i zasadach jego działania.

Należy zauważyć, że kpk. szczegółowo reguluje w art. 300 § 1 oraz wydanym na podstawie art. 300 § 3 kpk. rozporządzeniu wykonawczym Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 maja 2014 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym (Dz.U. poz. 761) treść pisemnego pouczenia podejrzanego o jego prawach i obowiązkach wręczanego mu przed pierwszym przesłuchaniem. Pouczenie to obejmuje m.in. informację o uprawnieniach podejrzanego do skorzystania z mediacji (art. 23a kpk.), o treści przepisów kodeksu karnego stanowiących o tzw. umorzeniu restytucyjnym (art. 59a kk.) czy możliwościach skorzystania z instytucji skazania bez rozprawy (art. 335 kpk.) i dobrowolnego poddania się karze (art. 338a i 387 kpk.) i wynikających stąd dla niego korzyściach w postaci nadzwyczajnego złagodzenia kary przewidzianych w art. 60a kk. Również pokrzywdzony przed pierwszym przesłuchaniem jest zgodnie z art. 300 § 2 kpk. pisemnie informowany m.in. o uprawnieniach do udziału w mediacji (art. 23a kpk.), o możliwości złożenia wniosku o umorzenie restytucyjne w sytuacji określonej w art. 59a kk. i o możliwościach naprawienia szkody przez oskarżonego oraz otrzymuje m.in. informację o organizacjach wsparcia pokrzywdzonych. Szczegółowy zakres informacji przekazywanej pokrzywdzonemu określa aktualnie rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2014 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym (Dz.U. poz. 739).

Wydaje się, że w obowiązującym stanie prawnym nie ma przeszkód, aby organ przesłuchujący podejrzanego przekazał mu pisemną informację o istnieniu CSN, celach i zasadach jego działania. Za dopuszczalne i celowe należałoby uznać przekazywanie na podobnych zasadach pisemnej informacji o CSN także pokrzywdzonym w związku z czynnością przesłuchiwania ich w charakterze świadków. Wynika to nie tylko z zasady dobrowolności ewentualnego kontaktu pokrzywdzonego z CSN, także z faktu, że zgodnie z przepisami ochrony świadka w zawartym w kpk. znowelizowanym ustawą z dnia 24 listopada 2014 r. o ochronie praw pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21) nie jest możliwe nawiązanie bezpośredniego kontaktu ze świadkiem nie tylko przez oskarżonego, ale i inne podmioty. Zgodnie bowiem z art. 191 § 1b kpk., pytania kierowane w trakcie przesłuchania do (każdego) świadka nie mogą zmierzać do ustalenia jego miejsca zamieszkania ani miejsca pracy. Danych takich nie zawiera protokół przesłuchania świadka, gdyż znajdują się one w załączniku do protokołu (art. 148 § 2a kpk.) pozostającym jedynie do dyspozycji organów procesowych. Tak więc ewentualny kontakt CSN z pokrzywdzonymi w postępowania

niu przygotowawczym, jeśli nie nastąpi z inicjatywy samego pokrzywdzonego, będzie możliwy tylko za pośrednictwem bądź za zgodą prokuratora.

Należałoby postulować, aby organ procesowy przekazywał pisemne informacje o CSN w formie oddzielnych ulotek (innej treści dla podejrzanego, a innej dla pokrzywdzonego) opracowanych przez pracowników Centrum w zwartej i atrakcyjnej graficznie formie. Argumentów za dopuszczalnością wręczania takich ulotek podejrzanemu dostarcza chociażby obserwacja powszechnej praktyki przekazywania (udostępniania) przez Policję pokrzywdzonym ulotek informujących o działających organizacjach pomocy dla ofiar przestępstw i świadczonych przez nie usługach.

Krok 3: Informowanie podejrzanego i pokrzywdzonego przez CSN o ich uprawnieniach

Oczywiście obowiązujące prawo nie stanowi przeszkody, aby CSN udzielało w postępowaniu przygotowawczym jego stronom (a więc podejrzanemu i pokrzywdzonemu) prostych informacji prawnych, jak i informacji praktycznych związanych z procedurami obowiązującymi zarówno na wstępnym etapie procesu, jak i w postępowaniu sądowym, a także o dostępnych środkach sprawiedliwości naprawczej i konsensualnych sposobach zakończenia postępowania karnego. Doświadczenia dotychczasowej praktyki procesowej wskazują, że podejrzeni nie mają czasu na zapoznanie się ani przed, ani tym bardziej w trakcie przesłuchania z pisemną informacją, a także dość często nawet później nie są w stanie jej zrozumieć. Także w przypadku pokrzywdzonych przekazywana im pisemna informacja o ich prawach bywa niezrozumiała, zaś organy procesowe często nie udzielały im ustnych informacji wcale bądź w sposób niewystarczający, co stanowiło jedną z głównych przyczyn braku ich aktywności w postępowaniu przygotowawczym.

Przyszłość pokaże, na ile sytuację tę zmieni implementacja do polskiego porządku prawnego dyrektywy 2012/29/EU z 25 października 2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, a w szczególności wprowadzenie do kpk. z dniem 1 lipca 2015 r. wspomnianego wyżej rozszerzonego obowiązku informowania stron postępowania przygotowawczego o ich obowiązkach i uprawnieniach (art. 300 kpk.), a także przyznanie im, bez względu na kryterium tzw. „prawa ubogich”, odpowiednio prawa do korzystania w postępowaniu sądowym przez oskarżonego z pomocy obrońcy z urzędu (art. 80a kpk.), a przez pokrzywdzonego – pełnomocnika z urzędu (art. 87a kpk.). Informacja taka z reguły będzie udzielana przez dysponujących odpowiednią wiedzą pracowników w siedzibie CSN, lecz w przypadku odpowiedniej współpracy z lokalnymi sądami czy prokuraturą także w budynku sądu czy prokuratury.

Krok 4: Diagnoza podejrzanego i ewentualne wnioskowanie o dostęp do akt sprawy

Odnosnie do działania CSN polegającego na diagnozowaniu podejrzanych w postępowaniu przygotowawczym przez przeprowadzanie z nimi wywiadów należy zauważyć, że obowiązujący kpk. nie przewiduje takiej formy zbierania informacji przez organizacje społeczne. Można tu jedynie wskazać na instytucję wywiadu środowiskowego określoną w art. 214 kpk. Regulacja ta przewiduje w § 1 fakultatywną formę jego przeprowadzenia: w razie potrzeby, a w szczególności gdy niezbędne jest ustalenie danych co do właściwości i warunków osobistych oraz dotychczasowego sposobu życia oskarżonego, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, zarządza w stosunku do oskarżonego przeprowadzenie wywiadu środowiskowego przez kuratora sądowego lub inny podmiot uprawniony na podstawie odrębnych przepisów, a w szczególności uzasadnionych wypadkach przez Policję.

Przeprowadzenie takiego wywiadu jest natomiast obowiązkowe w przypadkach wskazanych w art. 214 § 2 kpk., tj.:

- 1) w sprawach o zbrodnie,
- 2) w stosunku do oskarżonego, który w chwili czynu nie ukończył 21. roku życia, jeżeli zarzucono mu popełnienie umyślnego występku przeciwko życiu.

Z kolei art. 214 § 4 kpk. przewiduje, że wynik wywiadu środowiskowego powinien w szczególności zawierać:

- 1) imię i nazwisko osoby przeprowadzającej wywiad,
- 2) imię i nazwisko oskarżonego,
- 3) zwięzły opis dotychczasowego życia oskarżonego oraz dokładne informacje o środowisku oskarżonego, w tym rodzinnym, szkolnym lub zawodowym, a nadto informacje o jego stanie majątkowym i źródłach dochodów,
- 4) informacje dotyczące stanu zdrowia oskarżonego, a także o nadużywaniu przez niego alkoholu, środków odurzających, środków zastępczych lub substancji psychotropowych,
- 5) własne spostrzeżenia i konkluzje osoby przeprowadzającej wywiad, zwłaszcza dotyczące właściwości i warunków osobistych oraz dotychczasowego sposobu życia oskarżonego.

Regulacja art. 214 § 5 kpk. stanowi wprawdzie, że dane o osobach, które dostarczyły informacji w ramach wywiadu środowiskowego, osoba przeprowadzająca wywiad ujawnia jedynie na żądanie sądu, a w postępowaniu przygotowawczym – prokuratora, jednakże zgodnie z § 6 osoby, które dostarczyły informacji w ramach wywiadu środowiskowego, mogą być w razie potrzeby przesłuchane w charakterze świadków. Szczegółowy sposób przeprowadzania takiego wywiadu oraz kwestiona-

riusz określa wydane na podstawie delegacji ustawowej z art. 214 § 9 kpk. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2003 r. w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu (Dz.U. Nr 108, poz. 1018).

Ponieważ wywiad środowiskowy może być przeprowadzany jedynie przez kuratora lub inny podmiot uprawniony na podstawie odrębnych przepisów, a w szczególności uzasadnionych wypadkach przez Policję, więc brak możliwości realizacji takiego wywiadu przez CSN. Przy niezmienionej treści art. 214 § 9 kpk. nie będzie także możliwe, aby w drodze wydanego na podstawie tej regulacji rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości rozszerzyć krąg podmiotów uprawnionych do przeprowadzenia wywiadu środowiska np. na organizacje społeczne. Rzecz jednak w tym, że z istoty instytucji wywiadu środowiskowego oraz sposobu jego przeprowadzenia wynika, że jest on realizowany nie tylko niezależnie od woli, ale nawet wiedzy podejrzanego. Informacji o oskarżonym nie dostarcza on sam, lecz inne osoby z jego otoczenia, które co do zasady mają pozostać anonimowe. Jednakże w przypadku sporządzenia takiego wywiadu środowiskowego w postępowaniu przygotowawczym przez kuratora (lub inny podmiot) na zlecenie prokuratora zasadnym mogłoby być zwrócenie się przez CSN na podstawie art. 156 § 5 kpk. do prokuratora o udostępnienie wyniku wywiadu (bądź innych informacji z akt sprawy) w oparciu o kryterium „wyjątkowego wypadku”, jakim może być potrzeba dokonania kompletnej diagnozy podejrzanego. Tak więc wynik wywiadu środowiskowego mógłby służyć uzupełnieniu bądź niekiedy weryfikacji informacji dostarczanych przez samego podejrzanego w trakcie wywiadu z przedstawicielem CSN. Jest to jednak rozwiązanie opcjonalne, gdyż z jednej strony jego realizacja byłaby uzależniona od zgody prokuratora, z drugiej zaś należałoby najpierw rozważyć konieczność poinformowania podejrzanego o zamiarze skorzystania z takiej możliwości. Ponadto dość często wynik wywiadu środowiskowego jest uzyskiwany dopiero przed zamknięciem postępowania przygotowawczego.

Przy dokonywaniu przez przedstawicieli Centrum wywiadów z podejrzanymi istotne jest określenie zakresu informacji możliwych do uzyskania zgodnie z obowiązującym prawem i sposobu ich wykorzystania (przetwarzania). W szczególności należy pamiętać o regulacji art. 27 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (tekst jedn. Dz.U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926 z późn. zm.), który w ust. 1 zabrania przetwarzania danych ujawniających m.in. pochodzenie rasowe i etniczne, a także danych o stanie zdrowia, nałogach lub życiu seksualnym oraz danych dotyczących skazań, orzeczeń o ukaraniu i mandatów karnych, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym. Zgodnie z art. 27 ust. 2 ustawy, przetwarzanie danych, o których mowa w ust. 1, jest jednak dopuszczalne, jeżeli:

- 1) osoba, której dane dotyczą, wyrazi na to zgodę na piśmie, chyba że chodzi o usunięcie dotyczących jej danych,
- 2) przepis szczególny innej ustawy zezwala na przetwarzanie takich danych bez zgody danej osoby, której dane dotyczą i stwarza pełne gwarancje ich ochrony.

Należy również pamiętać, że każdej osobie przysługuje wynikające z art. 32 ustawy o ochronie danych osobowych prawo do kontroli przetwarzania danych, które jej dotyczą, zawartych w zbiorach danych, w tym prawo do usunięcia tych danych, ich uzupełnienia, uzyskania informacji o udostępnianiu tych danych (w tym ich odbiorcach) czy prawo sprzeciwu wobec przetwarzania danych.

CSN nie będzie posiadał ustawowego upoważnienia do przetwarzania danych, aczkolwiek można by zastanawiać się tu nad art. 27 ust. 2 pkt 9 ustawy, zezwalającym na przetwarzanie danych, jeśli jest to niezbędne do prowadzenia badań naukowych. Jednakże w takim przypadku publikowanie wyników badań naukowych nie może następować w sposób umożliwiający identyfikację osób, których dane zostały przetworzone. Dlatego też niezbędnym będzie uzyskanie od podejrzanego, jeszcze przed rozpoczęciem wywiadu, pisemnej zgody na przetwarzanie jego danych osobowych (w tym udostępnienie ich organom procesowym) oraz pouczenie o uprawnieniach wynikających z art. 32 ustawy o ochronie danych osobowych.

Wypada mieć także na uwadze, że osoba sporządzająca dla potrzeb CSN wywiad z podejrzanym może być następnie przesłuchana na te okoliczności w charakterze świadka, podobnie jak przewiduje to art. 216 kpk. odnośnie do przesłuchania w charakterze świadka osoby, która przeprowadziła wywiad środowiskowy. Osoba sporządzająca diagnozę dla potrzeb CSN nie będzie korzystała z przywileju mediatora, który zgodnie z art. 178a kpk. nie może być przesłuchiwany na okoliczności przebiegu mediacji, a więc również o tej okoliczności należałoby uprzedzić przed rozpoczęciem wywiadu podejrzanego.

Kolejną, dość oczywistą zasadą kontaktów z CSN powinna być ich poufność. Oznaczałaby ona z jednej strony odbywanie takich spotkań bez obecności osób postronnych, z drugiej zaś przekazywanie odpowiednim organom (prokuraturze bądź sądowi) informacji o oskarżonym uzyskanych w wyniku przeprowadzonego z nim wywiadu jedynie za jego zgodą, wyrażoną w formie pisemnej. Z kolei prokuratura i sądy mogłyby wykorzystywać takie informacje tylko w sposób niezagrażający gwarancjom domniemania niewinności i prawa oskarżonego do obrony (art. 6 kpk.).

Krok 5: Rozważenie możliwości mediacji i/lub umorzenia restytucyjnego (pojednawczego)

Centrum Sprawiedliwości Naprawczej na równi z innymi instytucjami spełniającymi odpowiednie wymogi prawne i organizacyjne może przeprowadzać postępowania mediacyjne w sprawach karnych. W związku z wejściem w życie z dniem 1 lipca 2015 r. znowelizowanych przepisów kpk. dotyczących m.in. mediacji, dotychczasowe rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz.U. Nr 108, poz. 1020) zawierające szczegółowe warunki dotyczące mediacji zostało zastąpione nowym rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz.U. poz. 716).

Rozporządzenie z 2015 r. w § 3 wskazuje cztery warunki, jakie musi spełniać instytucja uprawniona do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego, tj.:

- 1) zgodnie ze swoimi zadaniami statutowymi została powołana do wykonywania zadań w zakresie mediacji, resocjalizacji, ochrony interesu społecznego, ochrony ważnego interesu indywidualnego lub ochrony wolności i praw człowieka,
- 2) zapewniać przeprowadzenie postępowania mediacyjnego przez osoby spełniające warunki wskazane w § 4 pkt 1-7 omawianego rozporządzenia,
- 3) posiadać warunki organizacyjne umożliwiające przeprowadzenie postępowania mediacyjnego,
- 4) być wpisana do wykazu instytucji i osób uprawnionych do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego prowadzonego w sądzie okręgowym.

Pierwszą z przesłanek należy wykazać poprzez przedstawienie statutu lub innego aktu tej rangi, na podstawie którego działa instytucja (w przypadku stowarzyszeń i fundacji jest to statut), zawierającego odpowiednie uregulowania wskazujące zadania instytucji, ewentualnie również uchwały lub innego aktu właściwego organu instytucji zaświadczonego o podjęciu działalności w zakresie mediacji. Przy pomocy właściwych dokumentów zaświadczyć należy również o dysponowaniu odpowiednią kadrą mediatorów (imienna lista członków i pracowników instytucji lub innych osób współpracujących z daną instytucją wraz z umową lub porozumieniem będącym podstawą takiej współpracy, dokumenty indywidualnie dla każdego wykazanego mediatora potwierdzające spełnienie przez każdego z nich warunków określonych w § 4 rozporządzenia). Z kolei posiadanie odpowiednich warunków organizacyjnych – przede wszystkim lokalowych i kadrowych – udokumentowane powinno być np. umową, z której wynika prawo do dysponowania lokalem przez instytucję (dodatkowo przedstawić można opis lokalu z wykazem sprzętu biurowego i ewentualną dokumentacją fotograficzną), jak również umowami zatrudnienia pracowników biuro-

wych lub zaangażowania wolontariuszy. Szczególnie istotne jest zapewnienie przez instytucję odpowiedniego lokalu, gdyż co do zasady na podstawie § 13 ust. 1 rozporządzenia postępowania mediacyjnego nie przeprowadza się w lokalu zajmowanym przez uczestników lub ich rodziny ani w budynkach organów uprawnionych do skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego (tj. sądów, prokuratury oraz innych nieprokuratorskich organów ścigania uprawnionych do kierowania sprawy do mediacji). Jedynie w uzasadnionych przypadkach, za zgodą uczestników, można przeprowadzić postępowanie mediacyjne w lokalu zajmowanym przez uczestników lub ich rodziny (§ 13 ust. 2).

Postępowanie mediacyjne przeprowadza upoważniony pisemnie przez instytucję przedstawiciel (mediator), który musi spełniać następujące warunki (§ 4 rozporządzenia):

- 1) posiadać obywatelstwo polskie, obywatelstwo innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej albo obywatelstwo innego państwa, jeżeli na podstawie przepisów prawa Unii Europejskiej przysługuje jej prawo podjęcia zatrudnienia lub samozatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w tych przepisach,
- 2) korzystać w pełni z praw publicznych i posiadać pełną zdolność do czynności prawnych,
- 3) ukończyć 26 lat,
- 4) znać język polski w mowie i piśmie,
- 5) nie być prawomocnie skazanym za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe,
- 6) posiadać umiejętności i wiedzę w zakresie przeprowadzania postępowania mediacyjnego, rozwiązywania konfliktów i nawiązywania kontaktów międzyludzkich,
- 7) dawać rękojmię należytego wykonywania obowiązków,
- 8) zostać wpisanym do wykazu instytucji i osób uprawnionych do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego prowadzonego w sądzie okręgowym.

W przypadku obywatelstwa, osiągnięcia wieku 26 lat, braku karalności oraz umiejętności i wiedzy wskazanych w pkt 6 należy przedłożyć stosowne dokumenty (np. dowód tożsamości lub odpis aktu urodzenia, informacja z Krajowego Rejestru Karnego, dyplomy ukończenia odpowiednich kierunków studiów, certyfikaty i zaświadczenia ukończenia odpowiednich szkoleń, dokumenty poświadczające praktykę zawodową itp.), w przypadku zaś warunków z pkt 2 i 4 – oświadczenia osoby o ich spełnianiu.

Należy pamiętać, że nigdy nie może prowadzić postępowania mediacyjnego czynny zawodowo sędzia, prokurator, asesor prokuratorski, aplikant wymienionych zawodów, ławnik, referendarz sądowy, asystent sędziego, asystent prokuratora oraz funkcjonariusz instytucji uprawnionej do ścigania przestępstw (art. 23a § 3 kpk. oraz § 5 rozporządzenia). Powyższych osób nie należy wykazywać jako kadry mediatorskiej, ubiegając się o wpis do wykazu instytucji uprawnionych do prowadzenia mediacji. Natomiast jedynie w konkretnym przypadku postępowania mediacyjnego nie może prowadzić osoba, co do której w sprawie zachodzą okoliczności określone w art. 40 i art. 41 § 1 kpk.

W pierwszym przypadku wyłączenie mediatora następuje z mocy prawa w razie zajścia niektórych przesłanek, na podstawie których dokonuje się wyłączenia sędziego, tj. gdy:

- sprawa dotyczy mediatora bezpośrednio,
- mediator jest małżonkiem strony lub pokrzywdzonego albo ich obrońcy, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego (*per analogiam* także organu procesowego biorącego udział w danej sprawie) albo pozostaje we wspólnym pożyciu z jedną z tych osób,
- mediator jest krewnym lub powinowatym w linii prostej, a w linii bocznej aż do stopnia pomiędzy dziećmi rodzeństwa osób wymienionych w poprzednim punkcie albo jest związany z jedną z tych osób węzłem przysposobienia, opieki lub kurateli,
- mediator był świadkiem czynu, o który sprawa się toczy, albo w tej samej sprawie był przesłuchany w charakterze świadka lub występował jako biegły,
- mediator brał udział w sprawie jako prokurator, obrońca, pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy strony (przyjąć należy, że także jako sędzia lub ławnik) albo prowadził postępowanie przygotowawcze.

Powody wyłączenia trwają mimo ustania uzasadniającego je małżeństwa, wspólnego pożycia, przysposobienia, opieki lub kurateli (art. 40 § 2 kpk.).

Mediator może zostać fakultatywnie wyłączony na podstawie art. 41 § 1 kpk., tj. wtedy, gdy istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności w danej sprawie.

Decyzję administracyjną w przedmiocie wpisu do wykazu na wniosek instytucji lub osoby oraz o skreśleniu z wykazu wydaje prezes sądu okręgowego. Służy od niej odwołanie do prezesa sądu administracyjnego. Wpis zawiera dane, o zmianach których osoba kierująca instytucją lub osoba ma obowiązek zawiadamiać w terminie 14 dni od dnia zmiany prezesa sądu okręgowego celem ich aktualizacji, a należą do nich (§ 6 ust. 4 rozporządzenia):

- 1) nazwa instytucji uprawnionej lub imię i nazwisko oraz data urodzenia osoby uprawnionej,
- 2) adres do korespondencji instytucji lub osoby uprawnionej,
- 3) numer telefonu lub adres poczty elektronicznej instytucji lub osoby uprawnionej.

W tym samym terminie liczonym od dnia utraty spełnienia warunku należy zawiadomić prezesa sądu okręgowego o utracie warunków, o których mowa w § 3 pkt 1-3 lub w § 4 pkt 1, 2 i 4-6.

Skreślenie z wykazu następuje obligatoryjnie w razie:

- 1) wniosku instytucji lub osoby uprawnionej,
- 2) śmierci osoby uprawnionej lub likwidacji instytucji uprawnionej,
- 3) utraty któregokolwiek z warunków, o których mowa w § 3 pkt 1-3 (w przypadku instytucji) lub w § 4 pkt 1, 2 i 4-6 (w przypadku osoby),
- 4) podjęcia zawodu lub funkcji wskazanych w § 5 rozporządzenia, które wyłączają możliwość prowadzenia mediacji przez daną osobę, a w przypadku instytucji podjęcie takiego zawodu lub funkcji przez wszystkie współpracujące z nią osoby spełniające dotąd warunki umożliwiające prowadzenie mediacji.

Skreślenie z wykazu następuje fakultatywnie w razie niewykonywania lub nienależytego wykonywania obowiązków związanych z przeprowadzaniem postępowania mediacyjnego (§ 7 ust. 3 rozporządzenia).

Rozporządzenie dopuszcza więc, co może być trudne do wyobrażenia w przypadku dorosłego człowieka, możliwość utraty zdolności władania językiem polskim w mowie i piśmie oraz utraty umiejętności i wiedzy w zakresie przeprowadzania postępowania mediacyjnego, rozwiązywania konfliktów i nawiązywania kontaktów międzyludzkich. Utrata warunków dotyczących instytucji uprawnionej w praktyce może nastąpić poprzez zmiany statutowe (lub innego rodzaju aktu, na podstawie którego działa instytucja) polegające na usunięciu z katalogu celów instytucji zadań w zakresie mediacji, resocjalizacji, ochrony interesu społecznego, ochrony ważnego interesu indywidualnego oraz ochrony wolności i praw człowieka. Innym możliwym przypadkiem jest utrata odpowiedniego lokalu, pracowników, wolontariuszy lub wszystkich mediatorów będących pracownikami, członkami instytucji lub w inny sposób z nią związanych.

W wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych potrzebą skutecznego przeprowadzenia postępowania mediacyjnego, można na podstawie § 8 ust. 2 rozporządzenia powierzyć prowadzenie mediacji instytucjom i osobom uprawnionym niewpisanym do wykazu, o ile spełniają kryteria warunkujące wpis (tzw. mediacja *ad hoc*).

Do postępowania mediacyjnego sprawę kieruje postanowieniem prokurator lub inny organ prowadzący postępowanie przygotowawcze (np. Policja), zaś w postępowaniu sądowym sąd lub referendarz sądowy. Postanowienie zawiera w szczególności (§ 9 ust. 1 rozporządzenia):

- 1) nazwę instytucji albo imię i nazwisko osoby powołanej do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego,
- 2) imię i nazwisko oskarżonego oraz imię i nazwisko albo nazwę pokrzywdzonego,
- 3) określenie czynu zarzucanego oskarżonemu wraz z podaniem jego kwalifikacji prawnej,
- 4) wskazanie akt sprawy udostępnianych instytucji albo mediatorowi,
- 5) warunki udostępnienia akt sprawy instytucji albo mediatorowi, o których mowa w § 12 ust. 2, tj. umożliwienie bezpośredniego zapoznania się z aktami w obecności upoważnionego pracownika organu prowadzącego postępowanie, wydanie kopii dokumentów z akt sprawy lub zezwolenie na sporządzenie odpisów z akt sprawy, z zastrzeżeniem, że mediatorowi nie udostępnia się materiałów zawartych w aktach sprawy, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji, materiałów dotyczących stanu zdrowia oskarżonego, opinii o oskarżonym, danych o jego karalności oraz pozwalających na ustalenie tożsamości świadka przesłuchanego w trybie art. 184 kpk. i takich, których ujawnienie pokrzywdzonemu mogłoby mieć wpływ na odpowiedzialność karną innych oskarżonych w tej sprawie nieuczestniczących w postępowaniu mediacyjnym (§ 12 ust. 1),
- 6) termin zakończenia postępowania mediacyjnego, który nie może być dłuższy niż miesiąc i zgodnie z § 9 ust. 2 biegnie od daty doręczenia instytucji albo osobie powołanej do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego omawianego postanowienia.

Organ przekazuje ponadto uczestnikom niezbędne dane: oskarżonemu i pokrzywdzonemu – adres do korespondencji, numer telefonu lub adres poczty elektronicznej instytucji albo osoby powołanej do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego, umożliwiające kontakt z nimi; instytucji albo osobie powołanej do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego – posiadane dane oskarżonego i pokrzywdzonego, takie jak: adres zamieszkania lub pobytu, adres dla doręczeń, numer telefonu lub adres poczty elektronicznej umożliwiające szybkie komunikowanie się z nimi (§ 9 ust. 3 rozporządzenia).

Ten sam organ, który powołał do prowadzenia postępowania mediacyjnego instytucję wpisaną do wykazu, odwołuje ją postanowieniem w razie (§ 11 ust. 1 rozporządzenia):

- 1) skreślenia z wykazu,
- 2) podjęcia zawodu lub funkcji wskazanych w § 5 rozporządzenia, które wyłączają możliwość prowadzenia mediacji przez daną osobę, skutkujących brakiem możliwości przeprowadzenia postępowania mediacyjnego przez innego upoważnionego przedstawiciela,
- 3) zaistnienia okoliczności, które skutkują wyłączeniem mediatora w danej sprawie, skutkujących brakiem możliwości przeprowadzenia postępowania mediacyjnego przez innego upoważnionego przedstawiciela,
- 4) uzasadnionego wniosku jednej ze stron lub instytucji uprawnionej.

Ten sam organ, który powołał do prowadzenia postępowania mediacyjnego osobę uprawnioną wpisaną do wykazu, odwołuje ją postanowieniem w razie (§ 11 ust. 2 rozporządzenia):

- 1) skreślenia z wykazu,
- 2) zaistnienia okoliczności, które skutkują wyłączeniem mediatora w danej sprawie,
- 3) uzasadnionego wniosku jednej ze stron lub osoby uprawnionej.

W przypadku instytucji powołanych *ad hoc* spoza wykazu do przeprowadzenia konkretnego postępowania mediacyjnego, odwołanie następuje w razie (§ 11 ust. 3 rozporządzenia):

- 1) likwidacji instytucji,
- 2) utraty jednego z warunków, o których mowa w § 3 pkt 1-3 rozporządzenia, tj. warunków będących podstawą wpisu do wykazu,
- 3) niewykonywania lub nienależytego wykonywania obowiązków związanych z przeprowadzaniem postępowania mediacyjnego,
- 4) podjęcia zawodu lub funkcji wskazanych w § 5 rozporządzenia, które wyłączają możliwość prowadzenia mediacji przez daną osobę, skutkujących brakiem możliwości przeprowadzenia postępowania mediacyjnego przez innego upoważnionego przedstawiciela,
- 5) zaistnienia okoliczności, które skutkują wyłączeniem mediatora w danej sprawie, skutkujących brakiem możliwości przeprowadzenia postępowania mediacyjnego przez innego upoważnionego przedstawiciela,
- 6) uzasadnionego wniosku jednej ze stron lub instytucji uprawnionej.

W przypadku mediatorów indywidualnych powołanych *ad hoc* spoza wykazu do przeprowadzenia konkretnego postępowania mediacyjnego, odwołanie następuje w razie (§ 11 ust. 4 rozporządzenia):

- 1) śmierci osoby,
- 2) utraty któregośkolwiek z warunków, o których mowa w § 4 pkt 1, 2 i 4-7 rozporządzenia, tj. warunków będących podstawą wpisu do wykazu,
- 3) podjęciem przez osobę zawodu lub funkcji, której nie można łączyć z funkcją mediatora (wskazanej w § 5 rozporządzenia),
- 4) niewykonywania lub nienależytego wykonywania obowiązków związanych z przeprowadzaniem postępowania mediacyjnego,
- 5) zaistnienia okoliczności, które skutkują wyłączeniem mediatora w danej sprawie,
- 6) uzasadnionego wniosku jednej ze stron lub osoby.

W przypadku podjęcia przez osobę zawodu lub funkcji, której nie można łączyć z funkcją mediatora lub zaistnienia okoliczności, które skutkują wyłączeniem upoważnionego przedstawiciela w danej sprawie, instytucja uprawniona lub instytucja *ad hoc* upoważnia do prowadzenia postępowania mediacyjnego innego swojego przedstawiciela spełniającego warunki, o których mowa w § 4 pkt 1–7 (tj. warunki wpisu do wykazu), chyba że organ procesowy odwołał instytucję uprawnioną lub instytucję *ad hoc* na podstawie § 11 ust. 1 albo 3.

Przebieg postępowania mediacyjnego uregulowany został w § 14 rozporządzenia, na podstawie którego mediator po doręczeniu postanowienia o przekazaniu sprawy do mediacji:

- 1) niezwłocznie nawiązuje kontakt z oskarżonym i pokrzywdzonym, ustalając termin i miejsce spotkania z każdym z nich,
- 2) przeprowadza z oskarżonym i pokrzywdzonym, w dogodnym dla nich miejscu i czasie, indywidualne lub wspólne spotkania wstępne, podczas których wyjaśnia oskarżonemu i pokrzywdzonemu cele i zasady postępowania mediacyjnego, a także poucza ich o możliwości cofnięcia zgody na uczestniczenie w postępowaniu mediacyjnym aż do jego zakończenia oraz odbiera od oskarżonego i pokrzywdzonego zgodę na uczestniczenie w postępowaniu mediacyjnym, jeżeli nie odebrał jej organ kierujący sprawę do mediacji,
- 3) przeprowadza spotkanie mediacyjne z udziałem oskarżonego i pokrzywdzonego w miejscu i czasie dogodnym dla uczestników,
- 4) pomaga w sformułowaniu treści ugody między oskarżonym i pokrzywdzonym, informując ich w szczególności o treści art. 107 § 3 i 4 kpk.,
- 5) sprawdza wykonanie zobowiązań wynikających z zawartej ugody.

Mimo iż przepisy tego nie określają, mediator w pierwszej kolejności powinien nawiązać kontakt ze sprawcą i dopiero jeśli uzyska jego zgodę na udział w mediacji, powinien skontaktować się z ofiarą. Powodem takiego trybu postępowania jest potrzeba uniknięcia wiktyimizacji wtórnej ofiary, która może nastąpić, gdy pokrzywdzony wyrazi zgodę jako pierwszy, zaś sprawca odrzuci dobrą wolę pokrzywdzonego, niwecząc okazję do ugodowego załatwienia sprawy.

Kluczowy etap postępowania mediacyjnego, jakim jest spotkanie mediacyjne z udziałem wszystkich uczestników mediacji i mediatora, uregulowany został w sposób bardzo lakoniczny. Jak już wyżej wspomniano, postępowania mediacyjnego nie przeprowadza się w lokalu zajmowanym przez uczestników lub ich rodziny ani w budynkach organów uprawnionych do skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego, chyba że w uzasadnionych przypadkach za zgodą uczestników postępowania dojdzie do mediacji w lokalu zajmowanym przez uczestników lub ich rodziny (§ 13 ust. 1 i 2 rozporządzenia).

Zauważyć należy, że jeżeli co najmniej jedna ze stron sobie tego nie życzy, nie jest możliwe bezpośrednie spotkanie oskarżonego z pokrzywdzonym. W takim przypadku § 15 rozporządzenia przewiduje mediację pośrednią, którą mediator prowadzi, przekazując każdej stronie informacje, propozycje i zajmowane przez drugą stronę stanowisko co do zawarcia ugody i jej treści.

Jeżeli postępowanie mediacyjne nie zostało ukończony w terminie wskazanym przez organ procesowy w postanowieniu o skierowaniu sprawy do mediacji, a uczestnicy wyrażają wolę kontynuowania postępowania mediacyjnego, mediator niezwłocznie sporządza i przedstawia organowi, który skierował sprawę do postępowania mediacyjnego, informację o stanie postępowania mediacyjnego, wskazując przyczyny bezskutecznego upływu terminu (§ 17 ust. 1 rozporządzenia). W uzasadnionych przypadkach organ procesowy na wniosek mediatora może termin pierwotnie wskazany w postanowieniu przedłużyć na czas niezbędny do zakończenia postępowania mediacyjnego.

Zakończenie postępowania mediacyjnego, niezależnie od jego wyników, wymaga sporządzenia przez mediatora wyników postępowania mediacyjnego i przedstawienia go organowi, który skierował sprawę do postępowania mediacyjnego. Elementami takiego sprawozdania są (§ 16 ust. 2 rozporządzenia):

- 1) sygnatura sprawy,
- 2) imię i nazwisko mediatora lub nazwa instytucji powołanej do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego,
- 3) informacja o wynikach postępowania mediacyjnego,
- 4) podpis mediatora.

W znowelizowanym kpk. w postępowaniu przygotowawczym ranga mediacji wzrosło ze względu na wprowadzenie w art. 59a kk. instytucji zwanej w literaturze umorzeniem restytucyjnym bądź umorzeniem kompensacyjnym czy pojednawczym. Regulacja ta przewiduje w § 1, że jeżeli przed rozpoczęciem przewodu sądowego w pierwszej instancji sprawca, który nie był uprzednio skazany za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, pojednał się z pokrzywdzonym, w szczególności w wyniku mediacji i naprawił szkodę lub zadośćuczynił wyrządzoną krzywdzie, umarza się, na wniosek pokrzywdzonego, postępowanie karne o występki zagrożony karą nieprzekraczającą 3 lat pozbawienia wolności, a także o występki przeciwko mieniu zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, jak również o występki określony w art. 157 § 1 (w tym ostatnim przypadku chodzi o przestępstwo naruszenia czynności ciała lub rozstroju zdrowia trwające powyżej 7 dni). Na rolę mediacji jako instrumentu sprawiedliwości naprawczej wskazuje zawarty w tym przepisie wymóg pojednania się z pokrzywdzonym, w szczególności w wyniku mediacji.

Z kolei § 2 art. 59a kk. wymaga, że jeżeli czyn został popełniony na szkodę więcej niż jednego pokrzywdzonego, warunkiem zastosowania § 1 jest pojednanie się, naprawienie przez sprawcę szkody oraz zadośćuczynienie za wyrządzoną krzywdę w stosunku do wszystkich pokrzywdzonych. Pewną swobodę organów procesowych w stosowaniu tej instytucji przewiduje § 3 art. 59a kk. stanowiący, że przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli zachodzi szczególna okoliczność uzasadniająca, że umorzenie postępowania byłoby sprzeczne z potrzebą realizacji celów kary.

W przypadku przestępstw, gdzie zachodzą przesłanki do zastosowania art. 59a kk., zadaniem przedstawiciela CSN byłoby udzielenie podejrzanemu i pokrzywdzonemu kompetentnej i wyczerpującej informacji o istocie i zaletach instytucji umorzenia pojednawczego oraz roli, jaką może odegrać w niej mediacja. Istotną pomocą przy podejmowaniu takiej decyzji byłaby prognoza odnośnie do podejrzanego sporządzona na podstawie dokonanego wcześniej wywiadu, ewentualnie uzupełnionego o udostępniony przez prokuratora wynik wywiadu środowiskowego. Pozytywny wynik takiej prognozy mógłby również skłonić prokuratora do nieskorzystania z wyjątkowej możliwości umorzenia postępowania na podstawie tego, że byłoby ono sprzeczne z potrzebą realizacji celów kary (art. 59a § 3 kk.). Zarówno podejrzanego jak i pokrzywdzonego należałoby poinformować, że zgodnie z art. 23b kpk. na postanowienie w przedmiocie wniosku (a więc zarówno uwzględniające go, jak i odmawiające) pokrzywdzonego o umorzenie pojednawcze przysługuje zażalenie. Natomiast w sytuacjach, chociażby ze względu na wysokość kary grożącej za dane przestępstwo takie umorzenie nie byłoby możliwe, należałoby poinformować potencjalnych uczestników mediacji o jej znaczeniu dla możliwości zastosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego, skazania bez rozprawy, dobrowolnego poddania się karze czy też warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności.

